

geldi ve adayı imar etti (Bâsencele, s. 43). 1528'de Portekiz'le olan mücadelesinin sürdüğü, yedi Portekiz gemisini zaptettiği ve batırdığı anlaşılmaktadır (Özbaran, *Yemen'den Basra'ya*, s. 83). Selman Reis'in şiddete varan davranışları halk üzerinde olumsuz bir etki yaptı. Aslında Yemen serdari olarak Hayreddin Bey'in görevlendirilmesine rağmen o, gemilerin muhafazasında kalmış ve Selman Reis askeri yanına alıp savaşmıştı. Bu gelişmelerden rahatsız olan Hayreddin Bey leventlerle iş birliği yaparak 934 yılı sonlarında (Ağustos-Eylül 1528) Selman Reis'i öldürttü (Bâsencele'ye göre 935'te öldürüldü; bk. *Târîhu's-Şihr*, s. 46) ve adamı Sinan Kapudan'ı Zebid'e yollayarak mallarına el koydurttu. Ancak Selman Reis'in Yemen'de bulunan yeğeni Mustafa Bayram'la yetiştirmesi olan Hoca Sefer harekete geçerek Hayreddin Bey'i ortadan kaldırdılar. Selman Reis, Osmanlılar'ın Kızıldeniz'de tutunmasını sağlayacak temelleri atması, Osmanlı-Portekiz mücadelesinde önemli rol oynayarak Portekiz tehdidine karşı ciddi bir mukavemette bulunması ve hepsinden önemlisi yazdığı raporlarla Osmanlı ilerlemesinin Hint Okyanusu'na yönelmesinde öncülük etmesiyle Türk denizcilik tarihinde seçkin bir yer kazanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Haydar Çelebi, *Rûznâme* (Feridun Bey, *Münşeât* içinde), s. 491-498; Ebû Muhammed Tayyib b. Abdullah Bâ Mahreme, *Târîhu suğri 'Aden* (nşr. O. Löfgren), Uppsala 1936, s. 21; a.mlf., *Kûlâdetü'n-naħr fî vefeyâtü a'yânü'd-dehr: Political History of the Yemen at the Beginning of the 16th Century* (nşr. ve trc. L. O. Schuman), Amsterdam 1961, s. 21-25, 32; Abdullah b. Muhammed b. Ahmed Bâsencele, *Târîhu's-Şihr: el-'İkdü's-semînü'l-fâhîr fî târîhi'l-kamîl'âşîr* (nşr. Abdullah Muhammed el-Habeşi), San'a 1428/2007, s. 36-37, 41, 43, 44, 46; Âfi, *Ahbârü'l-Yemânî*, Süleymaniye Ktp., Hamidiye, nr. 886, vr. 4^b, 5^a, 7^a-8^a, 17^a-27^a; R. B. Serjeant, *The Portuguese off the South Arabian Coast*, Oxford 1963, s. 48, 50, 170; J. L. Bacqué-Grammont – A. Kröell, *Mamlouks, Ottomans et Portugais en Mer Rouge: l'Affaire de Djedda en 1517*, Le Caire 1988; P. M. L. Sebastian, *Turkish Prosopography in the Diarii of Marino Sanuto, 1496-1517* (doktora tezi, 1988), University of London, I, 465-466; Salih Özbaran, *The Ottoman Response to European Expansion*, İstanbul 1994, s. 99-109; a.mlf., *Yemen'den Basra'ya Sınırdaki Osmanlı*, İstanbul 2004, s. 26-28, 48, 78, 83, 116-117, 124-127; J. F. Guilmartin, *Gunpowder and Galleys: Changing Technology and Mediterranean Warfare at Sea in the 16th Century*, Cambridge 2003, s. 23-30; Seyyid Mustafa Sâlim, *el-Fethu'l-'Osmânî el-evvel il'l-Yemen*, San'a 2007, s. 104, 164-166; Ömer Lutfi Barkan, "H. 933-934 (M. 1527-1528) Malî Yılına Ait Bir Bütçe Örneği", *İFM*, XV/1-4 (1955), s. 284, 291-292; M. Yakub Mughul, "Portekizlilerle Kızıldeniz'de Mücadele ve Hicaz'da Osmanlı Hâkimiyetinin Yerleşmesi Hakkında Bir

Vesika", *TTK Belgeler*, II/3-4 (1967), s. 37-48; Şehabettin Tekindağ, "Süveys'te Türkler ve Selman Reis'in Arızası", *BTTD*, II/9 (1968), s. 77-80; M. Lesure, "Un document ottoman de 1525 sur l'Inde portugaise et les pays de le Mer rouge", *Mare Luso-Indicum*, III, Genève-Paris 1976, s. 137-160; Faisal al-Kanderi, "Salman Reis and His Report of 931/1525", *Arab Historical Review for Ottoman Studies*, sy. 7-8, Zaghouna 1993, s. 103-125; S. Soucek, "Selman Re'is", *ET²* (Ing.), IX, 135-136.

İDRİS BOSTAN

SELMÂN-ı SÂVECÎ

(سلمان ساوجی)

Melikü's-suarâ Hâce Cemâlüddîn Selmân
b. Hâce Alâiddîn Muhammed Sâvecî
(ö. 778/1376)

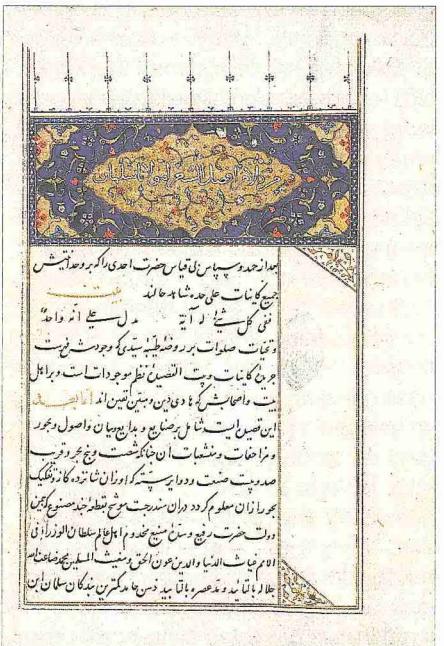
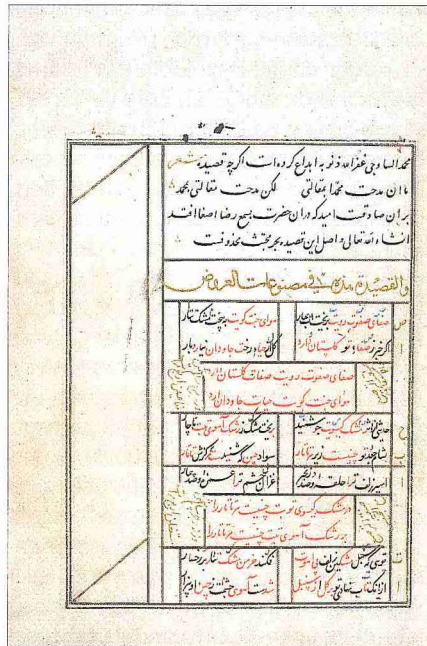
İranlı şair.

Tahran'ın 125 km. güneybatısında yer alan Sâve şehrinde dünyaya geldi. *Firâk-nâme* adlı mesnevisinde kayda göre doğum tarihi 709 (1309) olmalıdır. Babası Tebriz'deki İlhanlılar'ın sarayında maliye işlerinde görevli idi. "Selmân" mahlasını kullanan şairin ilk hâmisî güçlü vezir Giyâseddin Muhammed b. Reşidüddin Fazlul-lah olup ünlü masnû' kasidesi "Bedâiyü'l-eshâr" onun hakkındadır. İlhanlı Hükümdarı Ebû Said Bahadır Han'ın ve eşi Dilşâd Ha-

tun'un dikkatini çeken genç şair, İlhanlı Devleti'nin yıkılması üzerine 744'te (1343) Bağdat'a Celâyirî Devleti'nin kurucusu Şeyh Hasan-ı Büzürg ve onunla evlenen Dilşâd Hatun'un sarayına gitti. Sarayda melikü's-suarâ makamına ulaştı ve hükümdarın oğlu Üveys'in eğitimiyle meşgul oldu. Hasan-ı Büzürg ve Dilşâd Hatun'un vefatlarından sonra Sultan I. Üveys'in sarayında daha iyi bir konuma geldi. Bu dönemde Nâsir-ı Bu-hârî, İbn Yemîn-i Tuğrâî, Ubeyd-i Zâkânî ve Hâfız-ı Şîrâzî gibi devrin ünlü şairleriyle görüştü. Sultanla birlikte yazları Tebriz'de, kışları Bağdat'ta bulunuyordu. Üveys'in vefatının (776/1374) ardından onun yerine geçen oğlu Sultan Hüseyin Selmân'a pek iltifat etmedi. Muzafferîler'den Şah Şü-câ'nın 777'de (1375) Tebriz'i birkaç ay süreyle istilâsı esnasında orada bulunan şair onun için de methiye yazdı. Hakkında birkaç kaside söylediği Sultan Hüseyin'in Tebriz'e dönmesinden sonra hayatını yalnızlık ve yoksulluk içinde geçirdi. 12 Safer 778 (1 Temmuz 1376) tarihinde vefat etti.

Kasidede Menûcihrî, Senâî, Evhadüddîn-i Enverî, Hâkânî-i Şîrvânî ve bilhassa Zahîr-i Fâyâbî ile Kemâleddîn-i İsfahânî gibi şairleri örnek almış, ancak lafız ve mâna açısından kendi şiirine özellikler kazandırmıştır. Abdurrahmân-ı Câmî, *Bahâris-*

Selmân-ı Sâvecî divanının ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 3827)

tân'da ibarelerindeki akıcılık ve kinayelerindeki dikkatin benzersiz olduğunu söyler. Selmân gazelde de Sa'dî-i Şîrâzî ve Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin takipçisidir. Özelikle Sa'dî'nin tesiri açıktır. Selmân ile Hâfız-ı Şîrâzî'nin gazellerindeki vezin, kafiye ve mazmun beraberliği aralarındaki yakın irtibata işaret etmektedir. Hâfız, Selmân'ı zamanın önde gelen kişisi ve şiir ülkesinin padişahı olarak över. Selmân, Farsça ve Türkçe yazan daha sonraki şairler tarafından örnek alınmış, şiirlerine nazîreler yazılmıştır.

Eserleri. Selmân'ın bütün şiirlerini içeren ve 21.500 beyit kadar olduğu belirtilen külliyyatı şu eserlerden oluşmaktadır: 1. *Dîvân*. Kaside, gazel, terakibibend ve terciibendlerle sâkinâme, kıta ve rubâîler ihtiva eder. Kasidelerin büyük çoğunluğu Celâyirli Hasan-ı Büzürg, eşi Dilşâd Hatun ve Sultan Üveys için söylenmiştir. İlhanlı sultan ve vezirleriyle ilgili methiyelerin sayısı daha azdır (nşr. Mansûr-ı Müşfik, Tahran 1336, 1367 hş.). 2. *Cemşid ü Hürşid*. Sultan Üveys'in isteği üzerine 763 (1361) yılında onun adına kaleme alınmış bir mesnevidir. Hezec bahrinde olup 2700 beyitten fazladır. Nizâmî-i Gencevî'nin *Hüsrev ü Şîrin*'i örnek alınarak yazılan mesnevide hikâye aralarında başka vezinlerde gazel, rubâî ve kıtalar bulunmaktadır. Eser Ahmedî'nin ve Cem Sultan'ın aynı adlı Türkçe mesnevilerine kaynaklık etmiştir (nşr. J. P. Asmussen – Ferîdun Vehmen, Tahran 1348 hş./1969). 3. *Firâknâme*. Mütakârib bahrinde bir mesnevi olup 1100 beyit kadardır. Şair bu manzumeyi de Sultan Üveys için yazmıştır. Eser üzerine Davut Ali Katnik bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır (1993). AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü). Çeşitli kütüphanelerde çok sayıda yazma nüshası bulunan Selmân'ın şiirleri ilk defa *Külliyyât* adı altında taş baskıyla neşredilmiş (Bombay 1890), yakın zamana kadar iki defa daha yayımlanmışsa da üzerlerinde henüz tam bir çalışma yapılmamıştır. Bu şiirleri son olarak *Külliyyât-ı Selmân-ı Sâvecî* adıyla Abbas Ali-i Vefâî neşretmiştir (Tahran 1383 hş./2004). Şairin "Bedâiyu'l-eshâr" adlı kasidesini Veyis Değirmençay Türkçe'ye çevirmiştir (*Selmân-ı Sâvecî'nin Masnu' Kasidesi Bedâiyu'l-Eshar*, Erzurum 1999).

BİBLİYOGRAFYA :

Selmân-ı Sâvecî, *Dîvân* (nşr. Mansûr Müşfik), Tahran 1336 hş., Taki-i Tefazzulî'nin *Mukaddime'si*, s. yek-si u du; Abdurrahman-ı Câmî, *Baharistan* (trc. Adnan Karaismailoğlu), Ankara 2002, s. 116-117; Devletşah, *Tezkire*, s. 257-263; Ali Şîr Nevâî, *Mecâlisü'n-nefâ'is* (trc. Hakîm Şah Kazvî-nî – M. Fahrî-yi Herâtî, nşr. Ali Asgar-ı Hikmet),

Tahran 1363 hş., s. 353-354; Emîn-i Ahmed-i Râzî, *Heft İklim* (nşr. Cevâd Fâzıl), [baskı yeri ve tarihi yok] (Kitâbfurûşî-yi Ali Ekber İlmi), II, 522-525; Browne, *LHP*, III, 260-271; Reşid Yâsemî, *Tetabbu' ve İntikâd-i Ahvâl ve Âşâr-i Selmân-ı Sâvecî* 709-778 h., Tahran 1307 hş.; Safâ, *Edebiyyât*, III/2, s. 1004-1022; Şibî Nu'mânî, *Şî'ru'l-'Acem* (nşr. M. Taki Fahr-ı Dâî-yi Gîlânî), Tahran 1368 hş., II, 150-164; Bahâeddin Hürremşâhî, *Hâfiznâme*, Tahran 1366 hş., I, 79-85; *Mecmû'a-i Makâlât-ı Kongre-i Cihânî-yi Selmân-ı Sâvecî*: 23-24 Ürdibeşti 1377 Sava, Tahran 1380/2001; Mirza Abdullah b. Abdulgaaffâr-ı Tebrîzî, "Selmân-ı Sâvecî", *İrânşehr*, sy. 4, Berlin 1922, s. 66-70; N. Gülsüm Emîni, "Selmân-ı Sâvecî ve Cemşid ü Hürşid Mesnevisi", *Sû Fen- Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, sy. 12, Konya 1998, s. 71-91; Tahsin Yazıcı, "Selmân", *IA*, X, 458-461; M. Glünz, "Salmân-i Sâwâdjî", *EI*² (İng.), VIII, 997-998; Hadice Butrânî, "Selmân-ı Sâvecî", *DMT*, X, 260-262.

ADNAN KARAIMAİLOĞLU

SELMÂNÎYYE

(السلمانیه)

Sahâbeden Selmân-ı Fârisî'yi
(ö. 36/656 [?])

yücelterek onun insanların
hakikate giriş kapısı olduğunu
iddia eden ve Siniyye diye de anılan
aşırı gruplara verilen isim
(bk. GÂLİYYE; SELMÂN-ı FÂRİSİ).

SELSEBİL

(السلسبیل)

Cennetin pınarlarından birinin ismi
veya sıfatı.

Kur'an'da *selsebîl* kelimesi, cennette iyi insanlara ihсан edilecek nimetlerden söz eden, "Onlara orada zencefil karışımı bir kadehten içirilir; -içindeki- orada selsebîl diye isimlendirilen bir pınardandır" meâlindeki âyetle geçer (el-İnsân 76/17-18). Müslim'de yer alan bir rivayete göre ("Hayz", 34) bir yahudi din adamının, "Cennete ilk defa kimler girecek?" şeklindeki sorusuna Hz. Peygamber, "Muhacirlerin fakirleri" cevabını vermiş; "Cennet yolunda içecekleri nedir?" sorusu üzerine de, "Onlara cennette selsebîl diye adlandırılan bir pınarın suyundan içirilir" buyurunca yahudi, "Doğru söyledin" demiştir. Abdurrahman b. Avf hakkındaki bir hadiste, "Allah onu cennetin selsebîlinden suvarın" veya, "Allah'ı Abdurrahman b. Avf'ı cennetin selsebîlinden (seliselinden [İbnü'l-Esîr, II, 389]) suvar" denilmektedir (*Müsned*, VI, 299, 302; Tirmizî, "Mevâkîr", 25; İbn Balabân, XV, 456). İbnü'l-A'râbî'ye göre selsebîl Kur'an'dan önce bilinen bir kelime değildir; dolaşısıyla kelimenin türemiş olduğu bir kök

yoksa da genellikle dil âlimleri selsebîlin "selise", "selle" veya "selsele" köklerinden geldiğini kabul eder. Zemahşerî'ye göre buradaki "bâ" harfi zâit olup akıcılık anlamını pekiştirmek için ilâve edilmiştir (*el-Keşşâf*, IV, 198).

Lugatlarda ve tefsir kaynaklarında selsebîl kelimesinin "akıcı ve yumuşak olma" anlamına gelen *selâset* ve "peşpeşe gelme" mânasındaki *teselsül* ile ilişkisi üzerinde durulur. Pınarın sıfatı olarak "kesintisiz ve hızlı akma", su vb. içeceklerin sıfatı olarak "tadı iyi, içimi kolay, boğazdan kolayca geçen" gibi anlamlara sahip olduğu ve "selsâl, selsele" kelimelerinin de aynı mânada kullanıldığı belirtilir. Hz. Ali'ye atfedilen bir açıklamaya göre selsebîlin aslı "sel sebîlen" (bir yol iste) şeklinde bir cümledir. Bu rivayet doğru ise söz konusu ifadede, bu şekilde nitelenen cennet pınarından ancak imanları ve hayırlı amelleriyle ona ulaşma çabası gösterenlerin içebileceği anlamı çıkar. Zemahşerî ise Arap diline uygun düşmekle birlikte bu açıklamanın zorlama ve hatta uydurma olduğunu belirtir.

Basra nahivcilerinden bazıları selsebîlin sürekli akmasından dolayı cennetteki pınarın sıfatı olduğunu, bazıları ise güzelliğinden dolayı pınarın bu şekilde anıldığını söyler; bir kısmı da selsebîli pınarın adı yani özel ismi kabul eder. Kûfe nahivcilerinin bir kısmı kelimeyi "boğazdan kolaylıkla geçen" anlamında sıfat, bazıları pınarın özel ismi, bazıları da "içimi kolay ve tatlı" mânasında suyun niteliği saymıştır. Bu yorumları aktaran Taberî kendi görüşünü şöyle açıklar: "Âyetteki 'selsebîl diye isimlendirilen' ifadesi pınarın sıfatıdır. Boğazdan geçişi ve akışı rahat olduğu, ayrıca cennet ehlinin emrine verilmiş olup akışını istedikleri yere doğru değiştirebildikleri için böyle nitelendirilmiştir." Taberî ayrıca müfessirlerin selsebîl kelimesinin özel isim değil sıfat olduğunda ittifak ettiğini belirtir. Türkler, kelimenin bu anlamlarından ilham alıp suyun kademeli olarak aktığı sıralı yalıklara selsebîl demişler ve taş işçiliğinin zarif örnekleriyle selsebiller üretmişlerdir (bk. SELSEBİL).

Selsebîl kelimesi, klasik şiirde âb-ı hayât gibi sevgilinin dudağındaki lezzet ve ölüm-süzlük özelliğinden kinaye olarak sıkça kullanılır. Cennette olması, devamlı akması, herkesin ona ulaşamaması gibi sebeplerle de edebiyatta selsebîl âşıkın arzuladığı bir mekân olarak geçer (Çalap seni nice şiirin dudaklı halk etmiş / Ki selsebîl utandır leblerin zülâlinden [Nesîmî]). Bazan şarabın mest edici tesiri selsebîl ile ölçü-